

2107

JULIJE BENEŠIĆ

HRVATSKO-POLJSKI
RJEČNIK

ZAGREB 1949

HRVATSKO-POLJSKI RJEČNIK

SLOŽIO
JULIJE BENEŠIĆ

NAKLADNI ZAVOD HRVATSKE
ZAGREB 1949

Br. 2107

SŁOWNIK CHORWACKO-POLSKI

UŁOŻYŁ
JULIUSZ BENESIĆ

NAKLADNI ZAVOD HRVATSKE
ZAGREB 1949

PREDGOVOR

Ovaj hrvatsko-poljski rječnik namijenjen je u prvom redu Poljacima, koji žele s razumijevanjem čitati tekstove u hrvatskom jeziku, poglavito suvremena književna djela hrvatska. Prema tome je ovo rječnik jezika, kojim se služe književnici i novinari Hrvati. Rječnik ovaj sadržava i znanstvenu terminologiju nekih područja (zoologija, botanika, medicina), dok je u nekim (tehnika, kemija, brodogradnja) dosta oskudan.

Ovaj rječnik može poslužiti i za razumijevanje književnih tekstova pisanih ćirilicom, kojom se većinom služe Srbi, i poljski će čitalac bez naročitog truda steći uvjerenje, da je srpski jezik isto što i hrvatski, iako bude nailazio na neke izraze, kojih ne će sretati u obje književnosti. Razlog toj podvojenosti nalazi se uglavnom u političkoj prošlosti hrvatskog i srpskog naroda.

Književni jezik svakoga naroda nastaje na osnovi različitih faktora. Prvi mu je i osnovni faktor živi patrijarhalni govor puka, koji nalazi svoj izraz i u usmenoj književnosti, u pučkom pričanju i pjesništvu; drugi je faktor ono jezično blago, koje je donijelo bogoslužje, a treći, službeni, utječe na književni jezik preko državne uprave domaće ili strane, kao i preko kulturnih i ekonomskih veza s drugim narodima.

Narodni jezik podliježe naročitim zakonima, koji uzrokuju glasovne promjene; neki jezički oblici zastaraju, neki umiru, novi pridolaze. Utjecajem bogoslužnih izraza nastale su u jeziku razlike za iste pojmove i predmete kod katolika, pravoslavnih i muslimana, koji govore istim jezikom, a stvaranjem različitih državnih uprava na teritoriju hrvatskom i srpskom nastali su isto tako različiti izrazi za pojmove u terminologiji birokracije, vojske, školstva, kao i u knjiškim izrazima pojedinih naučnih disciplina (medicine, kemije, fizike, matematike i t. d. Književni jezik, slu-

žeći se svim tim elementima, nastoji da unese neku stabilnost, pravilnost i jednoličnost u svom izrazu. Kako je administrativni jezik najvažniji moderni faktor u životu države, jasno je, da će on imati najjači utjecaj na formiranje književnog jezika i djelovati na petrifikaciju tog jezika uvođeći svoje kovanice i pozajmice iz stranih jezika. Široki slojevi naroda, a i štampa, podliježu tom pritisku, pošto se promjenom državnog sistema događa, da se mijenja i administrativna nomenklatura.

Ovaj hrvatsko-poljski rječnik sadržava jezično blago hrvatske književnosti uglavnom iz razdoblja unatrag 100 godina, to znači, da u načelu ne donosi arhaične riječi, kojima su se služili književnici prije XIX. vijeka, no u ovom će se rječniku ipak naći i po koja pokrajinska riječ, zatim ne jedna kovanica i silom nametnuta riječ, od kojih su mnoge danas u živom govoru zaboravljene, no čitalac će ih sresti u knjigama onog vremena, kad su nastale. U ovaj rječnik nisu unesene opscene i vulgarne riječi, jer se književnici u svojim djelima uklanjaju takvim riječima, premda živi govor i preko mjere njima obiluje.

Hrvatski (a i srpski) književnici s naročitim užitkom unose u svoja djela lokalne izraze, koji su poznati samo na uskom jezičnom području. Ta značajka njihova izražaja smetnja je, koju oni nastoje ublažiti ili ukloniti dodavanjem tumača neobičnih riječi na kraju svoje knjige. Ovaj hrvatsko-poljski rječnik obiluje takvim provincijalizmima, koji su u čistom književnom jeziku suvišni, no morali su biti ovamo uvršteni radi stranog čitaoca, koji bi, naišavši u lektiri na takve riječi, ostao u velikoj zabuni.

Prema tome valja naročito istaknuti, da ovaj rječnik nije savjetnik, kakav treba da bude ispravan književni jezik; to mi nije bila nakana. Nuždom prilika tu se nalaze na okupu i riječi, koje se prestaju u književnosti upotrebljavati. One umiru. Čitalac starijih hrvatskih i srpskih pisaca naići će na izraze, kojima suvremeni pisci više ne pišu — tako je i u poljskoj književnosti. Jezičko blago, kojim se danas služi na pr. Miroslav Krleža ili Ivo Andrić, ne poklapa se sa zalihom riječi, kojima su pisali pisci XIX. stoljeća, jer su mnoge od njih zastarjele. U poljsko-hrvatskom rječniku

takve riječi uz bezbrojne turcizme i germanizme ne bi imale mjesta.

Kad bismo htjeli ili pokušali sastaviti takav hrvatski rječnik; u kojem ne bi bilo ni jedne tudice, ni jedne riječi, koja nije u duhu čisto slavenske tvorbe, tada bi se pod slovom A našle samo tri riječi: a, ali, ako, a pod slovom E samo: eno, eto, evo, dok pod slovom F ne bi bilo ni jedne autohtone hrvatske riječi. Isto vrijedi, kad bismo htjeli ili pokušali sastaviti takav poljski rječnik, u kojem ne bi bilo ni jedne tudice. Tada bi pod slovom A bile riječi: a, aczkolwiek, albo, ale, asan i jedva još koja, pod slovom E samo et, a pod slovom F — ni jedne! To je ilustracija srodnosti slavenskih jezika.

Kad bismo iz ovog hrvatsko-poljskog rječnika izbacili sve riječi, koje su stvorene s prijedlozima: bez, do, iz, o, pre, pri, po, pro, sa, u, uz, za, ili negacijom ne stvorene riječi, tada bi se ovaj rječnik stegnuo na četvrtinu svoga opsega, koji bi bio još manji, kad bismo izbacili svakom Slavenu razumljive tvorevine glagolskih imenica i trajne i iterativne glagole.

Iz ovoga slijedi, da je ovaj rječnik za praktičnu upotrebu poslovnog čovjeka preopširan, no kako je namijenjen u prvom redu onima, koji žele po mogućnosti što točnije razumjeti što više riječi sa što točnijim značenjima, naročito pak onima, koji žele prenijeti književna hrvatska i srpska djela na poljski jezik, to opravdava opsežnost ovoga rječnika.

Na prvi se pogled može kome činiti, da je bilo suvišno akcentuirati svaku hrvatsku riječ. Tome ne će prigovoriti nijedan Poljak-filolog. Pozorni će čitatelj primijetiti, da se kod glagola osim infinitiva nalazi akcentuirano i prvo lice prezenta singulara. Da je to nužno radi samoga značenja riječi, dovoljno će biti, ako se navede primjer: pąsti pąsēm i pąsti pądnēm, przewęsti przewędēm i przewęsti przewędēm. Kosi padeži imenica (osim kod nekih muškoga roda, koje u genitivu imaju drugačiji naglasak) nisu navedeni. Tko ih želi upoznati, toga upućujem na svoju Gramatiku hrvatskog ili srpskog jezika, namijenjenu Poljacima (Gramatyka języka chorwackiego czyli serbskiego, Warszawa-Zagrzeb, 1939., str. 843).

Pri sastavljanju ovoga rječnika — koji je u principu proširenje onoga, što je dodan u netom spomenutoj Gramatici, gdje ima oko 18.000 riječi — služio sam se uglavnom Iveković-Brozovim i Akademijinim rječnikom, zatim stručnim knjigama iz prirodnih nauka i gradivom iz književnosti i žurnalistike kako hrvatske tako i srpske. Za značenje riječi iz zoologije i botanike služila su mi djela Bogoslava Šuleka, Erazma Majewskoga »Słownik nazw zoologicznych i botanicznych polskich« kao i t. zv. Słownik Warszawski.

U Zagrebu, 1. rujna 1949.

Julije Benešić